

Karolina Nessing*

Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi, Filia w Wodzisławiu Śląskim

Kierunki: pedagogika resocjalizacyjna oraz terapia pedagogiczna

e-mail: karolina.nessing@gmail.com

Instytucjonalne formy pomocy ofiarom przemocy fizycznej w opinii kuratorów społecznych

https://doi.org/10.25312/2083-2923.22_s7kn

Streszczenie: Niniejsza praca poświęcona jest służbie kuratorów społecznych, zarówno pracujących w zespołach karnych jak i rodzinnym i nieletnich. Celem pracy jest ukazanie najlepszych form instytucjonalnej pomocy ofiarom przemocy fizycznej w opinii kuratorów społecznych.

Omówiona została specyfika pracy kuratorów społecznych, z podziałem na pracę w zespole sądowej służby kuratorskiej ds. karnych oraz w zespole służby kuratorskiej ds. rodzinnych i nieletnich. Przedstawiono definicję i rodzaje przemocy, wyjaśniono specyfikę występowania przemocy fizycznej. W kolejnym dziale omówione zostały formy pomocy instytucjonalnej – policja, służba zdrowia, ośrodki pomocy społecznej oraz ośrodki interwencji kryzysowej.

Podsumowaniem pracy jest wskazanie najskuteczniejszych form pomocy instytucjonalnej z uzasadnieniem oraz podsumowaniem otrzymanych wyników badań ankietowych. Praca oparta jest na przeprowadzonych badaniach ilościowych z użyciem metody sondażu diagnostycznego, prowadzonego w grupie czynnych zawodowo kuratorów społecznych, jak również w oparciu o literaturę przedmiotu oraz własną praktykę zawodową.

Słowa kluczowe: kuratela sądowa, policja, służba zdrowia, ośrodek pomocy społecznej, ośrodek interwencji kryzysowej

* Karolina Nessing – studentka pedagogiki resocjalizacyjnej oraz terapii pedagogicznej – uzupełniająca studia magisterskie, Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi, Filia w Wodzisławiu Śląskim. Zainteresowania: pedagogiczne metody pracy resocjalizacyjno-wychowawczej wobec sprawców przestępstw, kompetencje przywódcze w pracy kuratora jako autorytetu w działaniach resocjalizacyjnych, działania wychowawczo-profilaktyczne rodziców dzieci z orzeczoną niepełnosprawnością (w tym postawy wychowawcze rodziców, negacja zasadności orzeczenia o niepełnosprawności, opozycyjny stosunek do działań rewalidacyjnych, niewydolność wychowawcza w zakresie zaspokożenia specjalnych potrzeb dziecka).

Kuratorska służba sądowa

W wymiarze sprawiedliwości w Polsce kuratorzy sądowi pełnią funkcje wspomagająco-pomocowe. Oznacza to, że wykonują oni zadania o charakterze zróżnicowanym na rzecz sądów rodzinnych i karnych, zmierzających do wsparcia sądów w wydawaniu orzeczeń oraz skuteczności ich wykonania. o pomocowym charakterze pracy kuratorskiej mówi Ustawa z dnia 27 lipca 2001, Prawo o ustroju sądów powszechnych, artykuł 147 § 2. Praca kuratorów sądowych o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, profilaktycznym, kontrolującym, oparta jest na dokonaniu swego rodzaju diagnozy jednostki, środowiska jej przebywania, zaburzonym społecznym funkcjonowaniu, a nade wszystko jej indywidualnych predyspozycjach regulujących prawidłowe mechanizmy funkcjonowania w społeczeństwie, zgodne z literą prawa oraz obowiązującymi normami społecznymi¹.

Kuratorzy sądowi dzielą się na kuratorów zawodowych oraz kuratorów społecznych. Zadania i obowiązki kuratorów sądowych określa Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych. Wspólne zarówno dla kuratorów zawodowych, jak i kuratorów społecznych zadania i obowiązki w opisane są w artykule 11 § 2, 3 i 5. Do zadań tych należy przeprowadzanie wywiadów środowiskowych na zlecenie sądu, współpraca z organizacjami środowiska lokalnego zajmującymi się resocjalizacją, opieką społeczną, leczeniem oraz wychowaniem, jak również informowanie sądu o wszelkich przyczynach wpływających na przewlekłość w postępowaniu wykonawczym lub nieprawidłowościach dotyczących pozasądowych ośrodków, które wykonują orzeczony środek².

W ramach prowadzonego dozoru lub nadzoru kuratorskiego specyfika wykonywanych zadań stanowi kryterium specjalistyczne kuratora, zatem wykonywanie orzeczeń w sprawach rodzinnych i nieletnich należy do zadań kuratora rodzinnego, a wykonywanie orzeczeń w sprawach karnych – do kuratora dla dorosłych.

Aktualny stan prawny określa szczegółowo zadania kuratora rodzinnego, do których należą: prowadzenie wywiadów środowiskowych, sprawowanie nadzorów, składanie wniosków o modyfikację orzeczeń, udział w ustanowionych przez sąd kontaktach rodziców z małoletnimi dziećmi, przymusowe odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej oraz umieszczenie w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej, postępowanie mediacyjne, współpraca z sądem rodzinnym, współpraca z powiatowym centrum pomocy rodzinie, praca w ośrodku kuratorskim³.

¹ A. Martuszewicz, A. Rzepniewski, *Ustawa o kuratorach sądowych. Fakty i komentarz do wybranych zasad ustrojowych kurateli sądowej*, [w:] *Kurator w społeczeństwie obywatelskim*, „Biuletyn Biura Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu”, Warszawa 2003, s. 153.

² K. Stasiak, *Ustawa o kuratorach sądowych. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2021, s. 122.

³ K. Gromek, *Probacja czy kuratela albo ośrodki alternatywne. Próba optymalizacji systemu w ujęciu ewolucyjnym*, [w:] *Probacyjne środki polityki karnej - stan i perspektywy*, Dział Wydawniczy Kancelarii Senatu, Warszawa 2001, s. 254.

Równorzędnie nakreślona została lista zadań kuratorów dla dorosłych, wśród których wymienia się sprawowanie dozorów, organizowanie i kontrolowanie wykonania kary ograniczenia wolności, kontrolowanie zachowania skazanego w okresie próby oraz żądanie niezbędnych informacji i wyjaśnień od osób będących w okresie próby, przygotowanie skazanego do życia po zwolnieniu z zakładu karnego, kontakty ze skazanym, któremu sąd udzielił przerwy w karze, nadzór nad wykonywaniem środka karnego, obowiązku powstrzymywania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakazu kontaktowania się z określonymi osobami, udzielanie pomocy z funduszu pomocy postpenitencjarnej, składanie wniosków o wszczęcie postępowań incydentalnych, modyfikacja orzeczeń, uczestniczenie w posiedzeniach sądu, przeprowadzanie wywiadów środowiskowych w postępowaniu przygotowawczym, przeprowadzanie wywiadów środowiskowych w postępowaniu wykonawczym⁴.

Specyfika pracy kuratorów sądowych polegająca zarówno na prowadzeniu dozoru lub nadzoru, ale również wywiadów środowiskowych uwzględnia prace z ofiarami przemocy w rodzinie. Wynika to z ujęcia definicji przemocy w prawie karnym, jak i w prawie cywilnym. Przemoc fizyczna jako przestępstwo fizycznego znęcania się zostało uregulowane w art. 207 KK, który chroni nie tylko ofiarę i jej osoby najbliższe, ale również te, które są w przemijającym lub stałym stosunku zależności od sprawcy – stąd możliwość kontaktowania się kuratora w sposób pośredni z ofiarami przemocy poprzez sprawcę.

Przestępstwo fizycznego znęcania się, a dalej przemocy fizycznej w trybie ciągłym trwa tak długo, jak długo jego stan jest bezprawny – sprawca bowiem, wyczerpując znamiona przestępstwa, narusza konkretne przepisy kodeksu karnego poprzez wiele powtarzalnych zachowań, w równym względzie działań, jak i zaniechań. W orzecznictwie sądowym przyjmuje się, że przestępstwo fizycznej przemocy musi zostać popełnione jedynie z winy umyślnej i z zamiarem bezpośrednim. Sprawowanie dozoru nad skazanym lub nadzoru w pionie rodzinnym daje kuratorowi możliwość wyłapania (poprzez stały kontakt wynikający z powierzenia) zaistniałej sytuacji przemocowej, pomimo jej uprzedniego niezgłaszania organom pomocowym. Warunkuje to specyfika pracy kuratorskiej – obserwacja środowiska przebywania/zamieszkania nadzorowanego lub dozorowanego, jak i wszelkie czynności kontaktu z osobami nadzorowanymi lub dozorowanymi, prowadzone są bez zapowiedzi wizyty kuratora. Generuje to zastanie rzeczywistości w jej prawdziwym, nieplanowanym obrazie. To znów daje solidne podstawy do wyłapania wszelkich dysfunkcji w prawidłowym funkcjonowaniu społecznym jednostki. Znęcanie fizyczne polega na zadawaniu bólu fizycznego ofierze i przybiera różne formy. Najlżejszą z nich jest naruszenie nietykalności (takie jak oplucie, oblanie, uderzenie), kolejną formą jest średnie obrażenie ciała, takie jak: uszkodzenie i naruszenie czynności narządów ciała na czas mniejszy

⁴ T. Szymanowski, *Podstawy prawne i problemy funkcjonowania kurateli w Polsce*, [w:] *Proba-cyjne środki polityki karnej – stan i perspektywy*, materiały z konferencji zorganizowanej przez Komisję Praw Człowieka i Praworządności, 20–21 października 2000, Warszawa 2001, s. 73.

niż 7 dni oraz ciężkie znęcanie fizyczne powodujące uszczerbek na zdrowiu, w tym zabójstwo i zgwałcenie. Prawo cywilne chroni ofiarę przemocy poprzez ograniczenie zachowań swobodnych osoby sprawcy, zmierzające do izolacji ofiary od sprawcy, co w szczególności sposób jest podkreślone w art. 11a Ustawy z 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Należy wziąć pod uwagę, że zarówno orzecznictwo, jak i doktryny prawne ustanowione przez ustawodawcę dążą do takiego kreowania norm prawnych, zarówno w funkcji represyjnej względem sprawcy, jak i separacyjnej od ofiary, dążącej do ochrony ofiary przemocy. Jedną z form rozstrzygnięcia konfliktu, którego podłożem jest przemoc fizyczna, są dobrowolne mediacje lub negocjacje, prowadzone zarówno w sprawach karnych, jak i cywilnych. Pozwalają one na uzyskanie przez ofiarę rekompensaty od sprawcy⁵.

Przemoc fizyczna – charakterystyka i analiza zjawiska

Wśród wielu definicji zjawiska przemocy należy wyodrębnić kilka, które określają „takie działania, które niezależnie od formy upośledzają ostatecznie moc kogoś, kto to nie jest obiektem. Taki też jest cel przemocy, czyniący z człowieka osobę bezwolną”⁶. Wszelkie definicje przemocy ulegały modyfikacjom, spowodowanym głównie zmianą percepcji społecznej, która to warunkowała – w głównej mierze dlatego, że definicja przemocy nie jest pojęciem ani naukowym, ani klinicznym. Często natomiast pojęcia przemocy pojawiają się w literaturze prawniczej⁷, jako wyjaśnienie zjawiska postępowania sprawcy przestępstwa (stąd kryterium przestępcze w kodeksie karnym – „znęcanie fizyczne” zamiast używania pojęcia przemocy fizycznej).

W definicji przemocy należy wziąć pod uwagę podstawowe kryteria, takie jak: rodzaj zachowania, intencje sprawcy oraz skutki przemocy wobec ofiary. Należy również mieć na względzie, że sama przemoc, jako skonkretyzowane działanie może przyjmować różny charakter – od instrumentalnego (służącego jako środek do zrealizowania określonego celu), przez bezinteresowne działanie (dające sprawcy bodziec do poszukiwań zadowolenia w znęcaniu się nad innymi), o charakterze zbiorowym lub indywidualnym. Każdorazowo w przypadku wystąpienia przemocy fizycznej szczególną uwagę należy zwrócić w stronę ofiary, u której może występować ciągle poczucie zagrożenia, którego składowe komponenty oparte są na strachu, emocjonalnym reagowaniu na zjawisko przemocy (w środowisku, projekcjach filmowych, ob-

⁵ D. Rode, *Psychologiczne i relacyjne wyznaczniki przemocy domowej. Charakterystyka sprawców*, Suprema Lex, Kraków 2018, s. 18.

⁶ W. Sztander, *Na czym polega pomaganie ofiarom przemocy*, „Niebieska Linia. Pismo Ogólnopolskiego Porozumienia Osób, Organizacji i Instytucji Pomagającym Ofiarom Przemocy” 1999, nr 5, s. 18.

⁷ T. Hanausek, *Przemoc jako forma działania przestępczego*, PWN, Kraków 1966, s. 59.

razach, opowieściach), utrzymującego się stanu ogólnego rozdrażnienia, narastaniu lęku zbiorowego⁸.

Zjawisko przemocy fizycznej to nic innego, jak wywieranie na inną osobę (ofiara) presji fizycznej w celu pozbawienia jej swobody działania albo wymuszenia, czy podjęcia lub zaprzestania, określonego działania. Ofiara przemocy przeżywa w wyniku stosowania przemocy fizycznej silne lęki, stąd korelacja pomiędzy występowaniem przemocy fizycznej wraz z przemocą psychiczną (analogicznie przemoc psychiczna nie musi występować równocześnie z przemocą fizyczną). Stosowanie przemocy fizycznej jest takim działaniem, które pozwala sprawcy na natychmiastowe uzyskanie oczekiwanego rezultatu, przez co staje się atrakcyjną metodą działania, a cyklicznie powtarzana powoduje, że sprawca, wywierając wpływ na ofiarę, generuje poczucie samowzmocnienia. Jeśli ofiara przemocy fizycznej nie wykaże reakcji obronnej, sprawca może potraktować sytuację stosowania przemocy za przyzwolenie na dalsze jej stosowanie, wówczas ofiara wraz ze swoim oprawcą wpadają w cykl przemocy. Cykl przemocy składa się z trzech faz, które następują cyklicznie, jedna po drugiej: budowanie napięcia, przemoc i pojednanie. Bodźcem spustowym może być sytuacja stresowa, percepcja zagrażającej sytuacji – czasem błędnie oceniana, nasilenie emocjonalne oraz złość i brak zahamowania przed zastosowaniem przemocy na wyzwalający bodziec. Rezultatem jest każdorazowo dokonanie aktu przemocowego. Po fakcie sprawca może wyrazić żal lub utrzymać milczącą, wrogą postawę. W literaturze przedmiotu oraz instytucjach pomocowych dla ofiar przemocy przedstawia się błędne koło przemocy, które w sposób obrazowy i prosty pomaga uwidocznic ofierze, w jaki sposób przebiega cykl przemocowy – dla lepszego zrozumienia przez nich swojego położenia i sytuacji.

Fazy przemocy rozpoczynają się od fazy gwałtownej przemocy generowanej przez kłótnię, złość lub walkę – w tym momencie pojawia się akt wykonania przemocy fizycznej. Czynnikiem spustowym, po którym następuje akt przemocowy wyrzuca ze sprawcy nagromadzone emocje, przechodząc do fazy miodowego miesiąca. Wtedy u sprawcy występuje poczucie winy, poprzez manipulację ofiarą obiecuje poprawę zachowania, kreując obraz przyszłości wyłącznie w pozytywnych aspektach. Stan emocjonalny sprawcy (a zwłaszcza brak wyuczonych narzędzi do eliminowania stresu i wewnętrznego napięcia) przestaje „karmić” się pozornym spokojem, generując konflikty, by w krótkim czasie przejść do fazy narastania napięcia, kiedy komunikacja między sprawcą a ofiarą przemocy jest słaba, narasta frustracja i generuje się stres, który warunkuje przejście do kolejnej fazy – gwałtownej przemocy. Literatura przedmiotu podaje, że poszczególne fazy mogą trwać krótko i gwałtownie przechodzić jedna w drugą, ale mogą również być rozłożone w czasie, natomiast nieprzerwane mogą trwać latami, doprowadzając u ofiary do coraz mocniejszych urazów natury

⁸ J. Mazur, *Przemoc w rodzinie. Teoria i rzeczywistość*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2002, s. 24.

psychicznej, wzmacniając u niej poczucie samotności, bezradności, strachu, poczucia beznadziejności i nieodwracalności sytuacji, w jakiej się znalazła.

W opinii społecznej, jak również z badań prowadzonych wśród ofiar przemocy wynika wiele stereotypów oraz schematów myślowych, do których należą przede wszystkim: wstyd przed najbliższym otoczeniem, chęć zachowania pozorów, że wszystko jest w porządku, przekonanie o rychłym poradzeniu sobie samemu z problemem, brak jakiegokolwiek wiary w pomoc instytucjonalną, a dalej obawa przed eskalacją przemocy przez sprawcę (jako karze za jej ujawnienie), przekonanie o braku życiowej perspektywy poza najbliższym otoczeniem sprawcy⁹.

Pomoc instytucjonalna

Pomoc instytucjonalna jest nakierowana na niesienie pomocy sytuacji kryzysowej skierowanej zarówno dla jednostek, jak i grup społecznych. Do podstawowych organów związanych z pomocą instytucjonalną skierowaną do ofiar przemocy fizycznej należą: policja, prokuratura, pomoc społeczna, służba zdrowia, przedstawiciele oświaty, gminna komisja rozwiązywania problemów alkoholowych, ośrodki interwencji kryzysowej, schroniska dla ofiar przemocy i inne. Na potrzeby niniejszej pracy zostaną omówione cztery instytucje zapewniające pomoc ofiarom przemocy fizycznej.

Jednym z organów pierwszego kontaktu interwencji pomocowej względem ofiar przemocy fizycznej jest policja. Opierając się na Ustawie z dnia 6 kwietnia 1990 roku o policji, wśród zadań wymienia się nie tylko podejmowanie interwencji, przyjęcie zgłoszenia, zabezpieczenie dowodów przestępstwa i zatrzymanie sprawcy przemocy, jeżeli jest on zagrożeniem dla zdrowia i życia innych osób, ale również zapewnienie doraźnej opieki ofierze przestępstwa, uruchomienie procedury Niebieskiej Karty¹⁰. Bardzo często funkcjonariusz policji jest pierwszą osobą, która w trakcie interwencji otrzymuje informacje o przemocy od ofiary, zatem niezwykle istotne jest dokonanie wstępnej diagnozy sytuacji ofiary przemocy pod kątem wtórnego wystąpienia przemocy wobec niej. Pomocna jest wówczas znajomość wszelkich prawidłowości dotyczących przemocy, syndromu wyuczonej bezradności u ofiary, stresu post-traumatycznego i innych skutków przemocy, sytuacji psychologicznej ofiary oraz znajomości lokalnych instytucji, które pomagają ofiarom przemocy. Niezbędna jest również umiejętność udzielenia wsparcia psychicznego ofierze w trakcie interwencji.

Kolejnym organem jest służba zdrowia, a dalej jej przedstawiciele, którzy przy współpracy z funkcjonariuszami policji mają za zadanie rozpoznanie wszelkich sygnałów świadczących o stosowaniu przemocy, w tym diagnozę przemocy przeprowadzonej w trakcie wywiadu lekarskiego, uruchomienie procedury Niebieskiej Karty, wystawianie bezpłatnych zaświadczeń o stanie zdrowia zawierających przyczyny

⁹ Tamże, s. 97.

¹⁰ A. Choromańska, P. Łabuz, *Ustawa o Policji. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2022.

i rodzaje uszkodzeń ciała (związanych z użyciem przemocy). Do zadań tych należy również: informowanie o możliwościach zrobienia obdukcji ofierze, informowanie o placówkach udzielających pomocy ofierze przemocy, występowanie w roli biegłego, powiadamianie policji o podejrzeniu popełnienia przestępstwa oraz złożenie zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa¹¹. W dniu 12 stycznia 2022 r. została opublikowana Ustawa z dnia 17 listopada 2021 r. o zmianie ustawy o pomocy społecznej (w swej podstawie oparta na funkcjonalnych założeniach Ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej), która ma na celu podejmowanie działań służących zapobieganiu trudnym sytuacjom życiowym, jak również umożliwienie jednostkom oraz ich rodzinom przezwyciężenia trudnych sytuacji życiowych. W tym aspekcie decyzyjnymi są pracownicy socjalni, którzy dokonują odpowiedniej diagnozy sytuacji ofiary przemocy poprzez przeprowadzenie wywiadu środowiskowego. Mają oni obowiązek udzielić informacji o przysługujących prawach oraz formach pomocy (w tym finansowej i rzeczowej) oraz przyznać odpowiednie i należące ofierze przemocy świadczenia. Pracownicy socjalni mogą również uruchomić procedurę Niebieskiej Karty, uruchomić interwencję kryzysową wobec ofiary przemocy fizycznej (w tym poprzez zapewnienie jej bezpieczeństwa, kierując ją do specjalistycznych ośrodków wsparcia), współpracować z innymi organizacjami pozarządowymi oraz instytucjami, w celu udzielenia kompleksowej pomocy ofierze przemocy oraz powiadomienia odpowiednich organów o podejrzeniu popełnienia przestępstwa.

Bardzo istotną instytucją w rozwiązywaniu problemu będącego efektem sytuacji kryzysowej (tj. pomocy ofierze przemocy) są ośrodki interwencji kryzysowej, których głównym zadaniem jest udzielanie wsparcia jednostkom, które potrzebują pomocy w rozwiązaniu takich problemów. W zależności od zastanego stanu ośrodki interwencji kryzysowej mogą stosować wobec ofiary przemocy fizycznej formy pomocy medycznej, socjalnej lub psychologicznej. Koncentrują się one wówczas na powrocie do równowagi psychicznej ofiary, zapewnieniu jej bezpieczeństwa, konstruowaniu indywidualnego planu bezpieczeństwa, dążącego do usamodzielnienia się ofiary przemocy, jak również uruchomieniu sposobów radzenia sobie z problemem w sytuacji trudnej w przyszłości. Ośrodki interwencji kryzysowej prowadzą konsultacje z psychologami, prawnikami, lekarzami, pracownikami socjalnymi, pedagogami (w tym również telefoniczne na okoliczność możliwości poszukania pomocy lub zaproszenia do skorzystania z oferty ośrodka w formie stacjonarnej). Ofiarom przemocy fizycznej ośrodki zapewniają nocleg, posiłek oraz opiekę nad dziećmi, oferują również terapię w formie grupowej lub indywidualnej. Ośrodki interwencji kryzysowej pomagają również swoim klientom w trakcie szukania pracy, załatwiania nowego miejsca zamieszkania, w trakcie rozpraw w sądzie. Niektóre placówki oferują ofiarom przemocy fizycznej nocleg kilkudniowy, inne zaś kilkumiesięczny, mając na uwadze taką pomoc

¹¹ K. Michalska, D. Jaszczak-Kuźmińska, *ABC przeciwdziałania przemocy w rodzinie – diagnoza, interwencja, pomoc*, Remedium, Warszawa 2014, s. 53.

oferze przemocy, aby odnalazła docelowo inne miejsce zamieszkania lub wróciła do swojego domu.

Omówione cztery główne instytucje pomocowe dla ofiar przemocy są instytucjami tak zwanego „pierwszego rzutu”, oznacza to, że jeśli ofiara przemocy domowej lub ktoś z jej bliskich zadecyduje o poinformowaniu o fakcie stosowania przemocy, wówczas korzysta z ich zasobów. Skuteczność pomocy instytucjonalnej poruszana jest zarówno w literaturze przedmiotu, jak i w poszczególnych aktach prawnych i w sposób jasny określa, że do ich kompleksowego działania względem pomocy ofierze przemocy niezbędna jest przede wszystkim ścisła współpraca pomiędzy nimi. Określa się, że posiadanie wiedzy o lokalnych placówkach, które służą pomocą ofiarom przemocy, rozszerza wachlarz działań tych instytucji i wpływa na opracowane przez nich procedury, stosowane w trakcie świadczenia pomocy.

Wyniki badań własnych

Prowadząc badania, posłużyłam się sondażem diagnostycznym, w którym jako narzędzia użyłam ankiety. Moją grupę badawczą stanowili kuratorzy społeczni, pełniący służbę zarówno w zespołach sądowej służby kuratorskiej orzekającej w sprawach karnych, jak i zespołach sądowej służby kuratorskiej orzekającej w sprawach rodzinnych i nieletnich. Istotą przeprowadzonego badania było porównanie instytucjonalnych form pomocy ofiarom przemocy fizycznej. Badanie zostało podzielone na cztery panele, w których kolejno zadawano pytania dotyczące policji, ośrodka pomocy społecznej, służby zdrowia oraz ośrodków interwencji kryzysowej.

W panelu dotyczącym działań policji 55,6% respondentów odpowiedziało, że interwencja policji w sytuacji przemocowej skutecznie zabezpiecza ofiarę poprzez izolację od sprawcy. Przeciwnego zdania było 33,3% ankietowanych. W następnym pytaniu 66,7% respondentów odpowiedziało, że działania policji w trakcie interwencji są adekwatne do zastanej sytuacji przemocowej w aspekcie pomocy ofierze. Przeciwnego zdania było 22,2% ankietowanych. Na pytanie, czy policja w trakcie interwencji udziela informacji ofiarom przemocy o możliwych dostępnych formach pomocy 66,7% ankietowanych udzieliło twierdzącej odpowiedzi, przeciwnego zdania pozostało 22,2% ankietowanych. Oznacza to, że w opinii kuratorów społecznych policja zabezpiecza w sposób prawidłowy w trakcie interwencji ofiary przemocy fizycznej poprzez udzielenie im wszelkich możliwych informacji dotyczących dalszej pomocy instytucjonalnej, jak i zabezpieczenie jej przed sprawcą.

W kolejnym panelu dotyczącym ośrodka pomocy społecznej, zostały zadane dokładnie te same pytania. Na pytanie, czy działania ośrodka pomocy społecznej w sytuacji przemocowej zabezpieczają ofiarę, np. poprzez skierowanie do rodziny pracownika socjalnego, opinie respondentów kształtowały się następująco: 55,6% odpowiedziało twierdząco, przeciwnego zdania pozostało 33,3% ankietowanych. Na pytanie, czy pracownicy ośrodka pomocy społecznej są odpowiednio przeszkole-

ni w aspekcie działań pomocowych ofiarom przemocy, np. poprzez skierowanie do ośrodka interwencji kryzysowej lub innych placówek pomocowych, 88,9% respondentów odpowiedziało twierdząco. Przeciwnego zdania było 11,1% ankietowanych. W pytaniu, czy pracownik ośrodka pomocy społecznej w chwili informacji, że w danej rodzinie występuje przemoc, podejmuje adekwatne działania do zastanej sytuacji, np. poprzez natychmiastowe działania interwencyjne lub skierowanie ofiary do ośrodka interwencji kryzysowej, 55,6% ankietowanych odpowiedziało twierdząco, przeciwnego zdania było 44,4%.

W następnym panelu respondentom zostały zadawane pytania dotyczące służby zdrowia. Na pytanie, czy pracownicy ochrony zdrowia udzielają ofierze przemocy informacji o uprawnieniu jej do uzyskania zaświadczenia lekarskiego w związku z aktem przemocy, aż 66,7% respondentów odpowiedziało negatywnie, przeciwnego zdania było 33,3% ankietowanych. Na pytanie, czy pracownicy służby zdrowia udzielają ofierze przemocy informacji o możliwościach uzyskania innej pomocy i wsparcia 55,6% ankietowanych zaznaczyło odpowiedź negatywną, twierdząco odpowiedziało 44,4% ankietowanych. W pytaniu o prawidłową współpracę pomiędzy służbą zdrowia a innymi podmiotami interwencyjnymi 55,6% respondentów odpowiedziało, że taka współpraca nie ma miejsca, przeciwnego zdania było 22,2% ankietowanych.

Kolejny panel poświęcony został ośrodkowi interwencji kryzysowej. W pierwszym pytaniu respondenci odpowiadali, czy w miejscu wykonywania ich pracy znajduje się ośrodek interwencji kryzysowej lub inna placówka zapewniająca całonocową ochronę dla ofiar przemocy – 66,7% ankietowanych odpowiedziało twierdząco, przeciwnego zdania było 33,3% ankietowanych. Na pytanie, czy ośrodek interwencji kryzysowej lub inna placówka pomocowa ofiarom przemocy zapewnia kompleksową pomoc psychologiczną skierowaną do ofiar przemocy, 66,7% respondentów odpowiedziało przecząco, natomiast 22,2% ankietowanych odpowiedziało twierdząco. Pytanie czy ośrodek interwencji kryzysowej prowadzi wszelkie działania pomocowe w ramach swojej placówki czy kieruje ofiarę przemocy do innych instytucji: 77,8% respondentów odpowiedziało twierdząco, przeciwnego zdania było 22,2% ankietowanych. Na pytanie czy ośrodek interwencji kryzysowej kompleksowo zabezpiecza ofiarę przemocy działaniami pomocowymi, twierdząco odpowiedziało 77,8% respondentów, przeciwnego zdania było 22,2% ankietowanych.

Piąty panel badania poświęcony był analizie porównawczej czterech instytucji pomocowych. W pytaniu, jaka z wymienionych form pomocy instytucjonalnej występuje w środowisku działań zawodowych respondenta, wskazana została policja i kolejno ośrodki pomocy społecznej, służba zdrowia, ośrodki interwencji kryzysowej. Na pytanie, która z wymienionych form pomocy instytucjonalnej jest formą pomocy tzw. pierwszego kontaktu, 66,7% respondentów wskazało policję, 22,2% ośrodek pomocy społecznej, 20,2% ośrodek interwencji kryzysowej, a 13,1% służbę zdrowia. Na pytanie, jakie inne formy pomocy instytucjonalnej mogą być kierowane do ofiar przemocy, respondenci wskazali: pomoc materialną, opłacenie reprezentanta prawnego,

izolację od sprawcy poprzez jakąkolwiek instytucję oraz wsparcie psychologiczne w każdej instytucji pomocowej, do której zgłosi się ofiara przemocy. Na pytanie, która organizacja pomocy instytucjonalnej działa najskuteczniej w sytuacji pomocy ofierze przemocy, respondenci wskazali w pierwszej kolejności organ policji jako zabezpieczający najlepiej w pomoc materialną oraz psychologiczną, szybkość interwencji i skuteczność działań, w tym wszczęcia procedury Niebieskiej Karty, skierowaniu ofiary do ośrodka interwencji kryzysowej, pomoc w formie informacji dotyczącej dalszych działań pomocowych. Na drugim miejscu w opinii respondentów wskazano ośrodek interwencji kryzysowej, jako miejsce, w którym kompleksowo zabezpieczona jest ofiara przemocy fizycznej – wymieniono pomoc materialną, wsparcie psychologiczne, poradę prawną, możliwość zabezpieczenia całodobowego. Najmniej skutecznie została oceniona służba zdrowia – w tym przypadku wskazano jedynie na pomoc medyczną, zupełnie pomijając pomoc psychologiczną czy przekazanie informacji o dalszych możliwościach pomocowych prowadzonych przez inne ośrodki. W opinii respondentów 70% z nich stwierdza, że obecnie pomoc instytucjonalna dla ofiar przemocy działa w sposób skuteczny, zapewniając kompleksowe działania pomocowe, jednocześnie wskazując policję jako główny, kompleksowo działający organ pomocowy. Uzasadnienie wyboru tej odpowiedzi respondenci określali jako „prowadzenie natychmiastowych interwencji, odpowiednie przeszkolenie kadry, duże możliwości działania, posiadanie odpowiednich zasobów”.

Podsumowanie

Analizując treści z literatury przedmiotu, można stwierdzić, że obecna pomoc instytucjonalna skierowana do ofiar przemocy fizycznej działa w sposób prawidłowy – biorąc pod uwagę wszelkie działania, które w sposób kompleksowy zabezpieczają interesy psychologiczne oraz materialne ofiary. Niemniej jednak ze względu na charakter występowania przemocy fizycznej, obawę o społeczną stygmatyzację ofiar, poczucie winy związane z zastanym stanem u ofiar oraz brak dostępu do konkretnych informacji o możliwościach pomocowych (poza ośrodkami pomocowymi), skoordynowane działania pomiędzy wszelkimi organizacjami i instytucjami związanymi z szeroko rozumianą pomocą dotyczącą możliwości skierowanych dla ofiar przemocy fizycznej, należy zwrócić uwagę na możliwość dopracowania obecnego systemu pomocowego.

Analizując wyniki badań własnych, można dojść do wniosku, że organem pierwszego i najbardziej kompleksowego kontaktu jest policja. Wynika to być może z jej szerokich możliwości interwencyjnych, w tym całodobowej dyspozycji, możliwości dojechania na miejsce zdarzenia, uruchomieniu na miejscu procedur związanych z zabezpieczeniem ofiary przemocy fizycznej, jak również własnych doświadczeń respondentów dotyczących poszczególnych funkcjonariuszy policji. Warto zaznaczyć, że na opinię każdego ośrodka pracują jego pracownicy, w przypadku policji są to funkcjonariusze. Dbałość o ich odpowiednie przeszkolenie, systematyczne podnosze-

nie kwalifikacji zawodowych, uważność na drugiego człowieka, umiejętność oceny sytuacji nie tylko z punktu widzenia zawodowego, ale i prywatnego, zmienia obraz instytucji policji, ukazując ją jako organ cieszący się zaufaniem.

W badaniu zwrócono również uwagę na szeroką i kompleksową pomoc oferowaną przez ośrodki interwencji kryzysowej. Gruntowna znajomość postępowań interwencyjnych, możliwości pomocowe (w tym materialne, psychologiczne i prawne) stanowią dla ofiary przemocy fizycznej możliwość zmiany zastanej rzeczywistości i projekcji spokojnej przyszłości, w oparciu o pomoc instytucjonalną.

Bibliografia

- Choromańska A., Łabuz P., *Ustawa o Policji. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2022.
- Gromek K., *Probacja czy kuratela albo ośrodki alternatywne. Próba optymalizacji systemu w ujęciu ewolucyjnym*, [w:] *Probacyjne środki polityki karnej – stan i perspektywy*, Dział Wydawniczy Kancelarii Senatu, Warszawa 2001.
- Hanausek T., *Przemoc jako forma działania przestępczego*, PWN, Kraków 1966.
- Martuszevicz A., Rzepniewski A., *Ustawa o kuratorach sądowych. Fakty i komentarz do wybranych zasad ustrojowych kurateli sądowej*, [w:] *Kurator w społeczeństwie obywatelskim*, „Biuletyn Biura Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu”, Warszawa 2003.
- Mazur J., *Przemoc w rodzinie. Teoria i rzeczywistość*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2002.
- Michalska K., Jaszczak-Kuźmińska D., *ABC przeciwdziałania przemocy w rodzinie – diagnoza, interwencja, pomoc*, Remedium, Warszawa 2014.
- Rode D., *Psychologiczne i relacyjne wyznaczniki przemocy domowej. Charakterystyka sprawców*, Suprema Lex, Kraków 2018.
- Stasiak K., *Ustawa o kuratorach sądowych. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2021.
- Sztander W., *Na czym polega pomaganie ofiarom przemocy*, „Niebieska Linia. Pismo Ogólnopolskiego Porozumienia Osób, Organizacji i Instytucji Pomagającym Ofiarom Przemocy” 1999, nr 5.
- Szymanowski T., *Podstawy prawne i problemy funkcjonowania kurateli w Polsce*, [w:] *Probacyjne środki polityki karnej – stan i perspektywy*, materiały z konferencji zorganizowanej przez Komisję Praw Człowieka i Praworządności, 20–21 października 2000, Warszawa 2001.

Forms of the probation officer's institutional assistance to victims of physical violence

Abstract: This article is devoted to the service of social probation officers involved in criminal as well as family and juvenile work. The aim of the article is to show the most effective forms of the probation officer's institutional assistance to victims of physical violence.

The first section examines the specifics of the work of social probation officers, with a focus on a distinction between the work of the Criminal Probation Service and the Family and Juvenile Probation Service teams. The following section defines the different types of violence, explains the specifics of the occurrences and phases of physical violence, and analyses the sociological and psychological approach towards the phenomenon of physical violence and its legal basis. The next section discusses various forms of institutional assistance: the Police, the Health Services, Social Assistance Centres and Crisis Intervention Centres.

The conclusion identifies the most effective forms of institutional assistance by analysing and summarising the survey results obtained. The arguments in this article are based on quantitative research using a diagnostic survey method conducted among a group of active social probation officers, as well as on the literature on the subject and the author's own professional practice.

Keywords: probation, physical violence, institutional support, the Police, health services, social welfare centre, crisis intervention centre

About the Author

Karolina Nessing – student of Rehabilitation Pedagogy and Educational Therapy – 2nd year, supplementary MA studies, Academy of Humanities and Economics in Łódź, Branch in Wodzisław Śląski. Pedagogical interests: methods of rehabilitation and educational work with crime perpetrators, the probation officer's competences as an authority in rehabilitation activities, preventative methods for parents bringing up children with a disability (including the parents' approach towards child upbringing, denial of the validity of a disability certification, an opposing attitude towards rehabilitation activities, and inability to meet the child's special needs).